خراسان روزنامه صبح ایران
یکشنبه ۲۷ تیر ۱۳۹۵ . ۱۲ شوال ۱۴۳۷ . شماره ۱۹۳۰۴

«عبدالباری عطوان» تحلیل‌گر مشهور عرب با بیان این که اردوغان پس از کودتای نافرجام ارتش ضعیف‌تر از گذشته می‌شود، افزود: خطر هنوز به حال خود باقی است و مانند آتش زیر خاکستر است به گونه‌ای که قدرت نهاد نظامی افزایش پیدا کرده است تا جایی که برای جلب اعتماد مردم با احزاب سیاسی و حزب حاکم رقابت دارد که این تحول خطرناک و بی‌سابقه‌ای در حیات سیاسی ترکیه به شمار می‌آید.

عطوان: اردوغان ضعیف‌تر از گذشته می‌شود

تحلیل روز

امیرحسین یزدان پناه
Political@khorasannews.com

کودتا در ترکیه و رمزگشایی از مواضع ایران

با بروز بحران کودتا در ترکیه یکی از سوالاتی که مردم ایران می‌پرسیدند این بود که تحولات در کشور همسایه چه تاثیری بر ایران دارد و در نهایت آیا اگر اردوغان کنار رود برای ایران خوب است یا نه؟ برای پاسخ به این پرسش باید عوامل متعددی را در نظر داشت: شرایط اقتصادی ایران و ترکیه، بحران سوریه، ائتلاف سعودی، نوع نگاه حزب اعتدال و توسعه به ایران و... مولفه‌هایی از این دست را باید حتما دید و نسبت ایران با این مولفه‌ها را بررسی کرد و سپس به پرسش آغازین پاسخ داد.

■ **آیا امنیت ترکیه امنیت ایران است؟**

به صورت خلاصه می‌توان این طور گفت که برای جمهوری اسلامی ایران در ترکیه بیش از همه وجود یک دولت مستقر دارای اهمیت است. ایران و ترکیه در یکی از مهم‌ترین نقاط منطقه هستند که همواره مورد توجه و زمینه فعالیت‌های گروهک‌های تروریستی بوده و ۵۰۰ کیلومتر مرز مشترک دارند. این مرزها مرزهای معمولی نیست و به طور متوسط روزانه در آن بیش از ۴۰ میلیون دلار مبادلات تجاری و مالی انجام می‌شود؛ به نحوی که تنها از مرز بازرگان روزانه حدود ۵۰۰ کامیون و هزاران نفر تردد می‌کنند. این حجم از ارتباطات مرزی باعث می‌شود دو طرف از هرگونه ناامنی در کشور مقابل نه تنها سودی عایدشان نشود بلکه متضرر نیز شوند. بنابراین برهم خوردن امنیت ترکیه امنیت ما را نیز متاثر می‌کند و به همین دلیل ما امنیت کشورهای همسایه را امنیت خود می‌دانیم و هرگونه بحرانی در این کشور یا سایر همسایه‌های ما که به تضعیف امنیت و نظام اقتصادی و سیاسی در این کشورها منجر شود مطلوب ما نیست و بر منافع ما تاثیر منفی دارد.

■ **آیا اردوغان برای ایران مناسب است؟**

اما در حوزه سیاسی همیشه این سوال مطرح می‌شود که آیا اردوغان برای ما مناسب است؟ واقعیت این است که اردوغان با عملکردی که طی سال‌های اخیر داشته است به خصوص در تقابل با منافع ایران و ملت‌های منطقه، تردیدی برجای نگذاشته است که سیاست‌های گذشته او به ویژه در سوریه در تعارض کامل با منافع مردم سوریه و امنیت منطقه بوده است. بخشی از هزینه‌های گزافی که ما در سوریه و حتی عراق پرداخت می‌کنیم، از قبیل هزینه‌های جانی مانند شهدای مدافع حرم و محور مقاومت و هزینه مالی، نتیجه سیاست‌ها و بلندپروازی‌های اردوغان و نیز متحدان غربی و سعودی‌اش است. با این حال باید گفت او هرچند گزینه مطلوب ما نیست اما در مقایسه با گزینه‌های جانشین‌اش همچون روی کار آمدن دولت کودتایا طرفداران فتح‌ا... گولن که از مخالفان سرسخت جمهوری اسلامی است یا یک دولت غیراسلامی در ترکیه، اردوغان برای ما مطلوب‌تر از سایر گزینه‌هاست؛ منطق این انتخاب نیز شاید انتخاب میان بد و بدتر است. برای این ادعا ۳ دلیل می‌توان نگاشت:

۱- او یک دولت اسلامگرا دارد. ۲- در حوزه‌های مختلف مانند تحریم‌ها به کمک ایران آمده (هرچند منافع خود را هم برده است)، ۳- اخیرا افتراق‌های علنی میان اردوغان و سعودی‌ها دیده می‌شد که اوج آن‌ها همین مذاکرات محرمانه اخیر میان دولت‌های اردوغان و بشار اسد بود و نیز نزدیک شدن به ایران در شرایطی که جزو دوستان نزدیک سعودی بود که نمود آن در نشست سازمان همکاری اسلامی در استانبول بیشتر بود و در حالی که عربستان به دنبال اجماع دیپلماتیک علیه ایران بود، با به حاشیه رفتن خواسته‌های سعودی، این کشور عملا شکست دیپلماتیک خورد. برخی از این شرایط به عنوان یک نشانه از فاصله گرفتن ترکیه و عربستان نام می‌برند. ماه گذشته نیز روزنامه وال استریت ژورنال در گزارشی مفصل درباره فاصله گرفتن ترکیه و مصر از سیاست‌های عربستان سعودی، به ایجاد شکاف در مثلث آنکارا-قاهره-ریاض پرداخت.

این شرایط نشان می‌دهد که ترکیه در ماه‌های اخیر نشانه‌هایی از نزدیک شدن به ایران حتی در یکی از بحرانی‌ترین موضوعات یعنی تحولات منطقه را از خود بروز داده است. به همین دلیل برخی معتقدند که ممکن است سعودی‌ها به تلافی تحولات اخیر، در رخدادهای جمعه شب ترکیه دست داشته باشند. هرچند باید درباره این ماجرا فعلا صبر کرد.

■ **چرا ایران از دموکراسی در ترکیه حمایت می‌کند؟**

واقعیت این است که فارغ از تاثیرات امنیتی و سیاسی و اقتصادی که حکومت کودتا در ترکیه برای ایران دارد، جمهوری اسلامی ایران حمایت از دموکراسی و حاکمیت خواست مردم را راه‌حل بحران‌های همه کشورهای منطقه می‌داند. این طور نیست که ایران فقط در سوریه از خواست مردم حمایت کند، بلکه در ترکیه نیز حتی اگر اردوغان خواسته مردم باشد، برای ایران استقرار خواست مردم مهم است و نه تحمیل خواسته‌های خود! بگذریم که برای بحرین و فلسطین و یمن و... هم همین راه می‌تواند آرامش و امنیت را به این کشورها برگرداند و جلوی کشتار مردم بیگناه را بگیرد و غربی‌ها هرگز حاضر به پذیرش آن نشده‌اند! منطق و حکمت سیاست خارجی ایران در این سال‌ها همین بوده است. این را رهبر انقلاب در جلسه‌ای که اردوغان در مشهد با ایشان داشت، تاکید کرده بودند اما آن زمان اردوغان نخواست این راهبرد منطقی و حکیمانه ایران را بشنود. حالا شاید در لابه‌لای سروصداهای کودتا منطق ایران بیشتر برایش آشکار شود.

قاب بین الملل

■ **تسلیم شدن کودتاگران برهنه**

کودتای کوتاه

برکناری ۲۷۴۵ قاضی، بازداشت ۳۷۰۰ نظامی، ۲۶۵ کشته و ۱۴۴۰ زخمی در کودتای نافرجام ارتش ترکیه

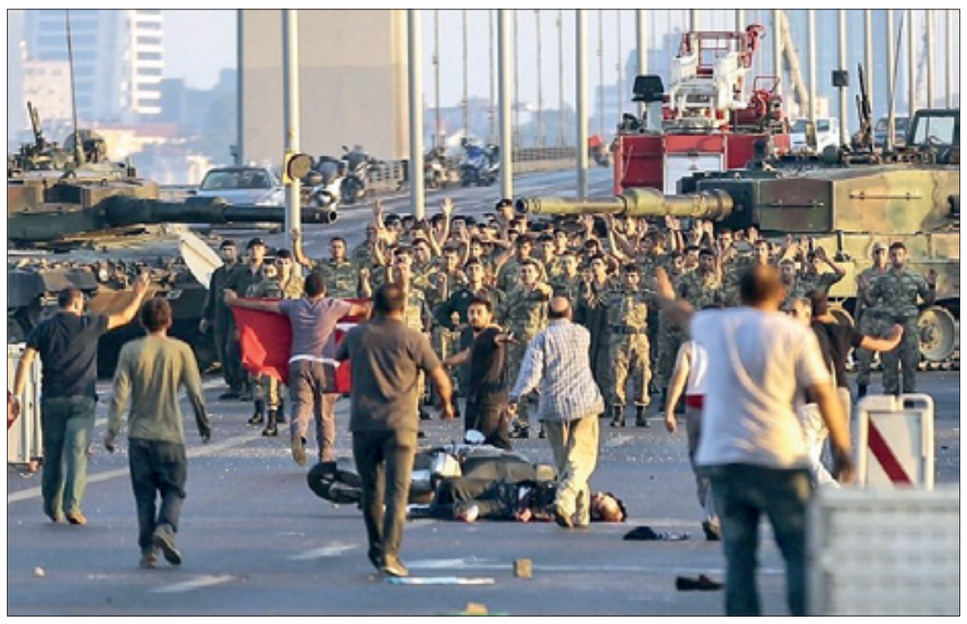

ناصری- با طلوع خورشید روز شنبه، ترکیه از درون امواج کودتایی هرچند کوتاه بیرون آمد و اردوغان که کودتای شبانه این کشور را تمام شده اعلام کرده بود، از تصفیه‌های گسترده‌ای در ارتش این کشور خبر داد. برخی از مقامات ارتش ترکیه، جمعه شب، اعلام کردند که علیه رجب طیب اردوغان، کودتا کرده‌اند. در این کودتا، گروهی از نیروهای ارتش همراه با ادوات نظامی در استانبول و آنکارا وارد خیابان‌ها شدند؛ در بیانیه این کودتاچیان ارتشی، علت این اقدام، «برپایی دموکراسی و حقوق بشر» در ترکیه اعلام شد.

به گزارش بی بی سی، در آنکارا پایتخت ترکیه و شهر توریستی استانبول، تانک‌ها و زره‌پوش‌ها وارد خیابان‌ها شده و باعث شدند تا مردم ترکیه، تازه معنای جنگ را بچشند و خود را به جای آوارگان سوری بگذارند؛ کودتاچیان نظامی ترکیه، مناطق مختلفی نظیر فرودگاه‌ها، پارلمان و ساختمان رادیو و تلویزیون دولتی این کشور را تحت کنترل خود درآوردند. این در حالی است که صدای تیراندازی و انفجار، از درگیری‌های شدیدی میان کودتاچیان و نیروهای طرفدار اردوغان خبر می‌داد. کودتاچیان هم چنین، پل‌های اصلی استانبول را بستند و هواپیماهای اف ۱۶ و هلیکوپترها در ارتفاع کم بر فراز استانبول و آنکارا به پرواز درآمدند و دیوار صوتی را در ارتفاع پائین شکستند. در ساعات اولیه انتشار اخبار کودتا، برخی از شایعات، از گریختن اردوغان حکایت می‌کرد. همچنین، به گزارش اسپوتنیک، «خلوصی آکار»، رئیس ستاد مشترک ارتش ترکیه توسط عده‌ای از افسران ارتش به گروگان گرفته شد و حتی به گزارش آناتولی، بالگردهای نظامی به سوی کاخ ریاست جمهوری تیراندازی کردند. در این درگیری‌ها میان کودتاچیان و طرفداران اردوغان، ۲۶۵ تن کشته و ۱۴۴۰ نفر زخمی شدند. اما به ناگاه، ورق برگشت و اردوغان که به نوشته اکونومیست، از کودتا پیروز بیرون آمده و در نتیجه آن قدرتمندتر شده است، از امواج سهمگین کودتا به سلامت عبور کرد. به گزارش سی ان ان، اردوغان که در تعطیلات بود در مصاحبه تصویری از طریق موبایل خود گفت که ترکیه بر مشکلی که پیش آمده چیره خواهد شد. او از مردم ترکیه خواست به خیابان بیایند تا با «شورش» مقابله کنند. اگرچه بسیاری از مردم ترکیه از اردوغان دل خوشی ندارند، اما آنان نیز از کودتا بیزار هستند و برای همین به خیابان آمدند و به مقابله با کودتاچیان پرداختند. اردوغان با این پیام تصویری نشان داد همچنان قدرت بسیج گسترده مردم را دارد. پس از این بود که اردوغان به گولن تاخت و به گزارش المیادین، او را در این کودتا مقصر دانست و گفت که اگر جرأت دارد به ترکیه بازگردد؛ بینالی ایلدیریم نخست وزیر جدید نیز که می‌کوشید شرایط را تحت کنترل اعلام کند، از آمریکا خواست تا گولن را به ترکیه تحویل دهد اما گولن و طرفدارانش، هم‌زمان با کودتای ترکیه، هرگونه مداخله در این ناآرامی‌ها را هرچند دیرهنگام رد کردند و جان کری وزیر امور خارجه آمریکا نیز منفعلانه و دیرهنگام به کودتا واکنش نشان داد و ضمن محکوم کردن آن، به عدم دریافت تقاضای بازگشت گولن از سوی ترکیه اشاره کرد و همچنین، از مقامات این کشور، اسناد دخالت او را در این ناآرامی‌ها خواستار شد. هم‌زمان، وزیر کشور ترکیه اعلام کرد که اوضاع این کشور تحت کنترل درآمده است. به گزارش دویچه وله، خلوصی آکار که به گروگان گرفته شده بود و «دوندار» که به عنوان رئیس موقت ستاد مشترک ارتش انتخاب شده بود، همراه با تعدادی دیگر از فرماندهان، آزاد شدند.

■ **اردوغان: تصفیه‌های گسترده در راه است**

با مشخص شدن هویت طراحان کودتای ناقص ترکیه، که به گزارش سی ان ان ترک، سرهنگ «محرم کوسه» و دادستان نظامی کل این کشور با حمایت ۴۶ افسر عالی‌رتبه و با اجرای دو فرمانده نیروی هوایی و زمینی این کشور اعلام شده‌اند، ۳۷۰۰ تن از نیروهای نظامی ترکیه، بازداشت شدند و دست کم ۱۰۴ تن از کشته شده‌های کودتا، از میان کودتاچیان بوده است. همچنین، ۲۷۴۵ قاضی ترک نیز برکنار شدند. هم‌زمان، ۸۰ تن از کودتاچیان ترک، با بالگرد به یونان گریخته و تقاضای پناهندگی دادند که به گزارش اسکای نیوز، این درخواست آن‌ها توسط یونان پذیرفته نشده است. العالم از تسویه حساب مردمی با کودتاچیان و محاکمه خیابانی و برهنه کردن آن‌ها خبر داده است. اردوغان نیز در سخنانش تاکید کرد که باید تصفیه‌های گسترده‌ای در ارتش ترکیه انجام شود

آیا گولن، پشت پرده کودتا در ترکیه است؟

پیرمردی از پنسیلوانیا

گروه بین‌الملل- از همان آغاز کودتای نافرجام در ترکیه رسانه‌های هوادار دولت اردوغان و به دنبال آن رسانه‌های بین‌المللی، فتح‌ا... گولن (روحانی تبعیدی ترکیه که در پنسیلوانیای آمریکا زندگی می‌کند) را چهره اصلی پشت این کودتا معرفی کردند. اردوغان در نخستین سخنانش بعد از شکست کودتا با اشاره به گولن، او را فرمانده اصلی کودتا خواند. با این حال گولن به شدت اتهامات وارد شده به خود را در این ماجرا تکذیب و حتی تلاش برای کودتا در ترکیه را محکوم کرده است اما گولن کیست؟ نفوذ او در ساختار سیاسی و جامعه ترکیه چگونه است؟

■ **فتح‌ا... گولن کیست؟**

دانشنامه ویکی پدیا «محمد فتح‌ا... گولن» را واعظ، نویسنده و مدرس علوم اخلاقی و الهیات اهل ترکیه خوانده که در تبعیدی خودخواسته در پنسیلوانیای آمریکا زندگی می‌کند. او که زمانی پدرخوانده حزب عدالت و توسعه لقب گرفته بود، از امام جماعتی روستایی در ارزروم به یک امپراتوری بزرگ دست یافته است؛ امپراتوری که بر دو پایه موسسات رسانه‌ای و موسسات آموزشی بنا شده است. بر اساس آمار رسمی، این جماعت در داخل ترکیه دارای سه هزار و ۸۶۴ آموزشکده است که در آن‌ها حدود ۶۵ هزار معلم و استاد اشتغال دارند. درآمد این آموزشکده‌ها تا پنج میلیارد دلار در سال برآورد می‌شود. جماعت گولن علاوه بر این در بیش از ۹۲ کشور صد‌ها مدرسه و دانشگاه و شمار زیادی بیمارستان، موسسات مالی، شرکت‌های سهامی، روزنامه و کانال تلویزیونی به زبان‌های گوناگون ایجاد کرده است. شماری از رهبران حزب عدالت و توسعه نیز از شاگردان مدارس وی هستند. جنبش فتح‌ا... گولن گرچه ممکن است در ظاهر جنبشی غیرسیاسی و بی اهمیت به نظر بیاید اما همان طور که اسناد ویکی لیکس هم اذعان دارد، تاثیرگذارترین جریان اجتماعی در منطقه آسیای مرکزی است. اکونومیست می‌نویسد که هم اکنون تنها فتح‌ا... گولن است که توانایی مقابله با اردوغان را دارد. با پیروزی حزب عدالت و توسعه در انتخابات سال ۲۰۰۲ ترکیه بسیاری از تحلیل گران این پیروزی را بازگشت جریان اسلام گرایی به قدرت تفسیر کردند اما واقعیت این است که اسلام گرایی در ترکیه محدود به این حزب نبوده و جریان‌های اسلامی مختلفی با گرایش‌ها و برداشت‌های گاه متضاد در این کشور حضور دارند. این جریان‌ها را شاید بتوان ذیل دو عنوان کلی «اسلام سیاسی» و «اسلام اجتماعی» تقسیم بندی کرد. برخی معتقدند همان گونه که «نجم الدین اربکان»، پدر اسلام سیاسی در ترکیه خوانده می‌شود، «فتح‌ا... گولن» را هم می‌توان پدر اسلام اجتماعی در این کشور نامید. درباره تمایز این دو نوع نگرش باید گفت گولن بر خلاف اربکان که معتقد است آمریکا به سبب آن که صهیونیسم جهانی، مهم‌ترین تصمیم سازان آن هستند، دشمن جهان اسلام است، بر آن است که آمریکا و مجموعه غرب، اکنون به قدرت‌های جهانی تبدیل شده‌اند و چاره‌ای جز همکاری با آن‌ها وجود ندارد.

■ **جنگ اردوغان و گولن**

رسانه‌های وابسته به جنبش گولن تا دسامبر ۲۰۱۳ به عنوان رسانه‌های طرفدار دولت اردوغان به شمار می‌رفتند. نزدیکی و حمایت این رسانه‌ها از جمله روزنامه «زمان» با دولت به حدی بود که تندترین مقاله‌ها را علیه جنبش پارک گزی و تظاهرات ضد اردوغان منتشر می‌کردند و به احزاب سکولار برچسب اسلام ستیزی می‌زدند. روزنامه «زمان» حتی یکی از ستون نویس هایش را در سوم دسامبر ۲۰۱۳ به دلیل نقدی که در حساب توئیتر خود علیه اردوغان نوشته بود، به استعفا وادار کرد. خط مشی انتقادی رسانه‌های جنبش گولن دقیقا پس از باز شدن پرونده فساد مالی دولت اردوغان از ۱۷ دسامبر ۲۰۱۳ آغاز شد. به یک باره این رسانه‌ها انتشار تندترین مقالات در نقد سیاست‌های اردوغان به عنوان نخست وزیر وقت ترکیه را آغاز کردند. نکته قابل توجه این است که هیچ یک از این مقاله‌ها به طور مستقیم حزب حاکم «عدالت و توسعه» را هدف انتقاد قرار نمی‌داد. در واقع، خط مشی ضد اردوغانی ریشه در مسئله‌ای فراتر از سیاست‌های حزب حاکم داشت. مسئله، فاصله گرفتن اردوغان از پیوند محکمی بود که حزبش با جنبش گولن داشت. پرونده فساد مالی اردوغان را قاضی زکریا اوز، از اعضای مشهور جنبش گولن در استانبول باز کرده بود. این پرونده ۱۲ تن از کابینه و اعضای خانواده اردوغان را همراه با سلیمان اصلان، رئیس بانک دولتی هالک بانک و رضا ضراب، صراف و دلال رابط بابک زنجانی به دادگاه می‌کشید و پا را فراتر از یک اختلاس در سطح ملی می‌گذاشت و وارد روابط بین دو دولت ایران و ترکیه می‌شد. اردوغان در آن هنگام، با بازگویی روابط نزدیک فتح‌ا... گولن با اسرائیل این اقدام دستگاه قضایی را اقدام سازمان یافته گولن در «خوش خدمتی به اسرائیل» برشمرد و بلافاصله اولین گروه از نیروهای پلیس هوادار گولن را عزل کرد. سرکیس نعوم، روزنامه نگار لبنانی، در روزنامه النهار در یادداشتی به نقل از یک منبع آگاه می‌نویسد که اردوغان پیش از گشوده شدن این پرونده قضایی، قصد حذف کارتل گولن از انحصارهای رسانه‌ای و فرهنگی را داشت و گفت هراس اردوغان از نفوذ گولن در دستگاه قضایی و پلیس این کشور است.

برخی از احتمال دست داشتن سعودی در کودتای نافرجام سخن می‌گویند

نارضایتی ریاض از چرخش ترکیه

فادرانی- کودتای نافرجام در ترکیه با واکنش‌های متفاوت کشورهای منطقه همراه بود. در این میان واکنش دو کشور عربی قطر و عربستان از همه جالب‌تر بود. در حالی که امیر قطر در همان ساعات اولیه و در بحبوحه بحران تلاش کرد حمایت خود را از اردوغان آشکار و حتی آمادگی دوحه برای ارسال نیروی نظامی به ترکیه را اعلان کند، عربستان سیاست سکوت در پیش گرفت. عادل الجبیر، وزیر خارجه عربستان در نخستین ساعات وقوع کودتا در ترکیه در کنفرانسی خبری در واشنگتن، گفت که نمی‌تواند درباره آن موضع گیری کند. به اعتقاد برخی تحلیل گران، چنین موضع گیری علاوه بر این که می‌تواند در روابط میان اردوغان با پادشاهی عربستان تاثیر منفی داشته باشد، بدبینی‌هایی را نیز نسبت به نقش عربستان در رابطه با این کودتا مطرح می‌کند. عادل الجبیر همچنین در کنفرانس خبری خود و در واکنش به اتفاقاتی که در ترکیه رخ می‌دهد اظهار کرد «وقایع کنونی این کشور در شرایط فعلی قابل پیش بینی نیست». اما آن چه بدبینی‌ها نسبت به سعودی‌ها را بیشتر می‌کند اظهارات پیشتر الجبیر در آمریکا درباره سیاست‌های آنکارا است. عادل الجبیر، روز جمعه پس از ملاقات با همتای آمریکایی خود، جان کری و سوزان رایس، مشاور امنیت ملی آمریکا گفته بود: «ترکیه به خوبی می‌داند قادر نیست به این سادگی به معارضین سوری خیانت کند». وی از موضع این روزهای بینالی ایلدیریم، نخست وزیر ترکیه درباره عادی سازی رابطه با سوریه ابراز شگفتی کرد و افزود: «ایلدیریم به خوبی می‌داند ترکیه از سوی کردها در معرض تجزیه قرار دارد و ارتکاب هر گونه اشتباه از سوی آنکارا، ترکیه را به طرف شکست و فروپاشی سوق خواهد داد».

■ **عصبانیت سعودی‌ها**

ترکیه در سال‌های گذشته به جای هماهنگی و همکاری با سوریه، همسایه جنوبی خود در زمینه مبارزه با تروریسم دست در دست عربستان گذاشت و هیزم آتش این بحران را تأمین کرد. دخالت گسترده ترکیه و عربستان در سوریه باعث شد که روسیه به صورت مستقیم وارد میدان شود و با کمک مستشاران نظامی ایران تا حدودی تلاش‌های کشورهای حامی تروریست‌ها را مهار کند. با این حال چیزی نگذشت که بحران تروریسم در سوریه به ترکیه منتقل شد. امری که به ندامت دیپلماتیک اردوغان در عرصه جهانی انجامید. در صورتی که ترکیه معتقد به ضرورت ایجاد تغییری بنیادین در سیاست‌های خود در قبال سوریه باشد، عربستان به عنوان یکی از بازیگران اصلی این بحران که منفی‌ترین نقش‌ها را نیز برعهده داشته از این صحنه خارج خواهد شد. خروج ترکیه از سوریه موجب خواهد شد تا عربستان به عنوان مهم‌ترین همپیمان ترکیه در بحران سوریه بار دیگر به سرنوشتی مانند آنچه در یمن برسرش آمد مبتلا شود و تنها بماند. تحلیل گران سیاسی معتقدند حاکمان کینه توز عربستان به این آسانی حاضر به از دست دادن مهم‌ترین هم پیمان خود در حوادث سوریه نیستند. از سوی دیگر دولت ترکیه آخرین سنگر حمایت از اخوانی‌های منطقه است. اسلام اخوانی سال‌ها به عنوان الگوی جانشین اسلام سعودی مطرح بوده است. ریاض پیشتر تجربه و سابقه مشارکت در یک کودتای خونین علیه دولت اخوانی محمد مرسی را در کارنامه خود دارد. از همین روست که برخی از گمانه‌زنی‌ها احتمال دست داشتن دربار سعودی در کودتای نافرجام روز جمعه در ترکیه را مطرح می‌کنند. گمانه‌ای که در صورت حقیقت داشتن احتمالا معادلات منطقه‌ای را دچار تغییرات اساسی خواهد کرد.

پایان عصر کودتا و «زمان پریشی» ارتش

رضاخواه- ۱- ترکیه سرزمین کودتاهاست. کشوری که پیشتر هر یک دهه یک بار شاهد یک کودتا بود. آتاتورک زمانی به مقامات ارتش گفته بود، هر زمان اوضاع کشور را آشفته دیدند و ارکان آن را فاسد تشخیص دادند فوری کودتا کنند و زمام امور را به دست گیرند و پس از برگرداندن اوضاع به حالت عادی، کنار بکشند و یک دولت غیرنظامی بر سر کار آورند. ارتش ترکیه در طول حدود ۹ دهه تا کنون چند دولت را ساقط کرده است. آخرین کودتای نظامیان ترکیه به معنی سنتی آن در ۱۲ سپتامبر ۱۹۸۰ توسط ژنرال کنعان اورن روی داد که در پی آن، حدود ۶۰۰ هزار نفر بازداشت شدند، ۲۱۰ هزار جلسه دادگاه تشکیل شد و ۲۳۰ هزار نفر محاکمه شدند. ۲۸ فوریه ۱۹۹۷ ترکیه شاهد کودتایی از جنس دیگر بود. کودتایی که خیلی‌ها آن را کودتای پست مدرن نامیدند. در این کودتای بدون خون‌ریزی نجم الدین اربکان از قدرت خلع شد و بار دیگر نظامیان نشان دادند ارتش همچون شمشیر داموکلوس بر سر نهادهای مدنی قرار دارد. حضور ۱۳ ساله حزب عدالت و توسعه در قدرت و کنترل نظامیان توسط دولت این شائبه را به وجود آورده بود که کودتا به عنوان یک پدیده معمول از عرصه سیاسی ترکیه رخت بر بسته است اما کودتای ۱۶ جولای ۲۰۱۶ ارتش در ترکیه نشان داد هنوز هم این سنت سیاسی در ترکیه هوادار دارد.

۲- در علم تاریخ اصطلاحی وجود دارد با عنوان آناکرونیسم یا آناکرونیستیک به معنی «نابه هنگامی تاریخی» یا «زمان پریشی» که دقیقا مقابل به هنگامی تاریخی قرار می‌گیرد. در کتاب «مهارت‌های تاریخی» اثر «ماری آبوت» که در سال ۱۹۹۶ به چاپ رسیده و مختص اصطلاحات تاریخی است، آناکرونیسم این گونه معنا شده: اشتباه تاریخی، به وجود آمدن چیزی در زمان و مکانی نامناسب، آن چه در زمان خود ایجاد نشود و در دوران دیگری که نیاز مناسبی وجود ندارد، به وقوع بپیوندد.

۳- کودتایی که از ساعات آغازین روز شنبه ۱۶ جولای در ترکیه شروع شد، از منظر فنی یک کودتای کلاسیک و بسیار منظم بود که در آن بخش مهمی از قوای زمینی و هوایی ارتش همکاری داشتند. طراحان کودتا کاملا درست اهداف خود را برای ساقط کردن دولت پیگیری کردند آن‌ها مراکز مهم از جمله ستاد ارتش، مرکز سرویس امنیتی ترکیه موسوم به میت و صدا و سیمای رسمی کشور را در ساعات اولیه کنترل و سپس به طرف کاخ ریاست جمهوری حرکت کردند، پارلمان را به توپ بستند و در سیاهی شب تقریبا در اکثر شهرها موفق شدند برای اندک زمانی هم که شده کنترل را در دست بگیرند اما آن چه کودتاچیان حساب نکرده بودند این بود که قرن ۲۱، قرن رسانه و اینترنت (اسکایپ، فیس بوک، توئیتر و...) است، در قرن ۲۱ دیگر همچون گذشته نمی‌توان با تسخیر پایتخت یک کشور دولت را سرنگون کرد، دیگر همچون گذشته نمی‌توان بدون پشتوانه مردمی کودتا کرد، در قرن ۲۱ هیچ کشوری حاضر نیست مشروعیت یک دولت برآمده از رای مردم را به افرادی بدهد که با زور سرنیزه خواهان تغییرات هستند. دنیا تغییر کرده است، نظامیان و پوتین پوشان دیگر باید تنها در رویای روزهای دیرین و شیرین خود روزگار سپری کنند. زمانی که روز اراده می‌کردند و شب صاحبان دولت را از سریر قدرت به پایین می‌کشیدند.

۴- نگاه سلفی اما گویی در سراسر خاورمیانه ریشه دارد و یافتن آینده مطلوب در گذشته تاریخی و رویایی قرار نیست دست از سر نخبگان، سیاسیون و نظامیان منطقه بردارد. نظامیان ترکیه شاید با خود می‌گفتند که اگر السیسی در مصر توانست در قرن ۲۱ کودتا کند چرا ما نتوانیم؟ مگر نه این که سنت کودتا در ترکیه ریشه دارتر از مصر است. در پاسخ باید بار دیگر سخنان عبدا... گل را تکرار کرد. «ترکیه کشوری آفریقایی نیست که در آن یک شبه کودتا جایگزین دموکراسی شود». به قول فرید زکریا، آن جا ترکیه است، نه مصر. کشوری که عصر پوتین پوشان را پشت سر گذاشته و همان کودتای پست مدرن ۱۹۹۷ را به عنوان قله تلاش‌های نیروهای نظامی باید نقطه پایان این تلاش‌های مذبوحانه به خاطر بسپارد.

■ اردوغان در بحبوحه کودتا از طریق اسکایپ و فیس تایم با مردم در ارتباط بود

اظهار نظر روز

فرید زکریا:

چرا کودتا در ترکیه ناکام ماند؟

روزنامه نگار و مجری سرشناس CNN چهار دلیل را برای شکست کودتای ترکیه برمی‌شمرد: ۱- فرمانده کودتاچیان، در انظار عمومی ظاهر نشد و این نشانه‌ای از یکپارچگی نداشتن ارتش در کار کودتا بود. تاکنون در ترکیه سه بار و به قول بعضی‌ها، سه و نیم بار کودتا شده است. ارتش ترکیه بسیار منضبط است و می‌داند چگونه کودتا کند. ۲- آن چه ما در ترکیه دیدیم از طرف گروهی از اشخاص بود که به نظر می‌رسد نتوانستند کار خود را خوب سازمان بدهند. زیرا اول باید رئیس جمهور را بازداشت می‌کردند و سپس رسانه‌های گروهی را تسخیر می‌کردند. چیزی که شاهد نبودیم. ۳- چیزی که می‌دانیم این است که فرمانده ارتش در کنار کودتاگران نبود و نیز بسیاری از فرماندهان عالی رتبه ارتش. البته ترکیه با مصر که سه سال قبل در آن کودتا شد، متفاوت است و از نظر درآمد سرانه ملی و تولید ناخالص ملی (وضعیت خوبی دارد) ۴- ترکیه یک طبقه متوسط قوی دارد و جامعه مدنی و رسانه‌های گروهی مثل سی ان ان ترک. حتی احزاب مخالف، با این که از اردوغان متنفر بودند، به دفاع از او به خیابان‌ها ریختند. کودتای نظامی در کشوری با طبقه متوسط قوی بسیار سخت است.

خبر متفاوت

مجری اعلام کننده کودتا: گروگان بودم!

هافینگتون پست: مجری تلویزیون TRT که با چهره‌ای عصبی و وحشت‌زده سقوط حکومت اردوغان و پیروزی کودتا را اعلام کرده بود، گفت: در محل کار بودم که چهار تن از نیروهای ارتش وارد شبکه شدند و مرا با تهدید اسلحه مجبور به خواندن بیانیه کودتا کردند و گفتند که این کار، به نفع کشور است. آن‌ها نیم ساعت پیش از خواندن کودتا مرا گروگان گرفتند، اما اکنون کابوس به پایان رسید.

یادداشت

دکتر غلامرضا کحلکی
g.kahlaki@khorasannews.com

کودتا علیه اردوغان یا کودتا برای اردوغان؟

کودتای برخی از ارتشی‌های ترکیه نافرجام ماند تا در تقویم ترکیه این روز به عنوان «روز اتحاد» اعلام شود، اما تحلیلگران بسیاری این سوال را مطرح کردند که آیا این کودتا علیه اردوغان بود یا برای او؟ برخی با استناد به این که اردوغان در داخل، سیاست «یکدست سازی» ساختارهای قدرت در ترکیه را برای تقویت سیستم «ریاستی»اش دنبال می‌کند، این کودتا‌ها را «تئاتری سیاسی» ارزیابی کردند. معتقدان به این دیدگاه، به حذف دوست قدیمی اردوغان، گولن و رفتن داوود اوغلو، استناد می‌کنند و می‌کوشند تا میان این کودتا و لغو مصونیت مخالفان اردوغان در پارلمان و به زندان انداختن طیف وسیعی از جریان‌های مقابل وی، ارتباط برقرار کنند و بگویند که اردوغان از هر واقعه‌ای برای ترفیع قدرتش، بهره برداری می‌کند؛ معتقدان به این نوع نگاه، حتی با اشاره به محاسبات «هزینه- فایده گرایانه» او، وی را تا حدی «ریسک پذیر» می‌دانند که ممکن است به سرنگونی هواپیمای روسی مبادرت ورزد و عواقب آن را به جان بخرد. از منظر معتقدان به این دیدگاه، کشته‌های کودتا و مخالفان کرد و مردم سوریه برای او تفاوتی نمی‌کند و قدرت و سیستم ریاستی‌اش، مهم‌ترین امر زندگی او است. شاید این دیدگاه با تشدید برکناری قضات و ارتشی‌های نزدیک به گولن و گرایش‌های کمالیستی تقویت شود، اما نباید دلایل طیف مقابل و معتقدان به «برگزاری کودتایی ناقص» در ترکیه را نیز، از نظر دور داشت. نباید فراموش کرد که «سیاست نقطه پایان ندارد» و «اشتباه سیاسی، حتی اگر تلاش برای اصلاح آن صورت گیرد، اثرات خود را برجای می‌گذارد». اردوغان در سیاست داخلی و خارجی خود، پر اشتباه حاضر شده و نباید انتظار داشت منتقدانش در «کشور کودتا» به فکر براندازی او نباشند. چرا باید اردوغان خود کودتا کند، آن هم برای اقتصاد مبتنی بر توریسمی که «ثبات»، جانمایه آن است؟ چرا باید اردوغان که معطوف به تنش‌زدایی در دنیای پیرامونی خود است، آتشی در درون کشورش شعله‌ور کند که «مشروعیتش» را زیر سوال می‌برد؟ اردوغان سیاست یکدست سازی در درون را مگر با استفاده از سیستم قضایی و همراهان هم‌آوای خود، نمی‌تواند به نتیجه برساند؟ و... این شیوه یکسان سازی قدرت، با محاسبات منطقی هزینه- فایده گرایانه سیاسی، جور در نمی‌آید. باید گفت، منتقدان اردوغان در س «کودتا» در «عصر فرامدرن» را خوب فرانگرفته‌اند. دیگر نمی‌توان با گرفتن رادیو و تلویزیون و با حضور چند افسر ارشد نظامی، کودتا کرد. کودتای منهای رهبری منسجم، بدون همراه کردن جریان‌های امنیتی و رسانه‌ای و ایجاد بسترهای لازم برای پی‌ریزی سرمایه‌های لازم اجتماعی در درون و حتی همسایگان پیرامونی، محکوم به شکست است. اگرچه باید منتظر ماند و دید که از کشور «هیجانات سیاسی» چه حقایقی در آینده منتشر خواهد شد؛ اما به نظر می‌رسد، استراتژیست‌های کودتاگر، در محاسبات هزینه- فایده گرایانه خود برای کودتا، همانند حساب و کتاب‌های خود او در قبال سوریه و منطقه و تغییرات مداوم حال و هوای سیاسی‌اش، دچار اشتباه شده‌اند.

CMYK